

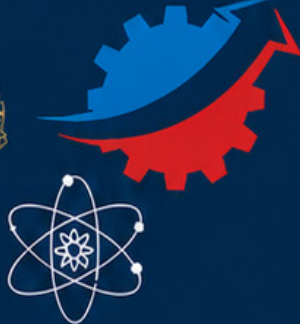
MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026-YIL

AVGUST 8-SON, I-QISM

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari

08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google
Scholar

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ФИЛИАЛ В г. ТАШКЕНТЕ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, avgust.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

IQTISODIYOTGA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING SAMARALI DAVLAT BOSHQARUVI.....	9
Amirov Otabek Xudoyberdi o'g'li	
РОЛЬ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В СИСТЕМЕ ФИНАНСОВОГО КРИЗИС-МЕНЕДЖМЕНТА ПРЕДПРИЯТИЯ.....	14
Маннапова Раъно Абборовна	
METROPOLITEN SANOATIDA MAHALLIYLASHTIRISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL METODOLOGIK MODELİ	22
Mansurov Xamrokul Iloxomovich	
JAHON SAVDO TASHKILOTI TALABLARI ASOSIDA O'ZBEKISTONDA BOJXONA TO'LOVLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	29
Sarmanov Orifjon Adiljonovich	
JISMONIY SHAXSLAR TOMONIDAN OLIB KIRILADIGAN TOVARLARGA BOJSIZ OLIB KIRISH NORMASINI QO'LLASH VA BOJXONA TO'LOVLARINI UNDIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH	36
Nomozov Abduvohid Abdurazzoq o'g'li	
MINTAQAVIY IQTISODIYOT: MUAMMOLAR VA XALQARO TAJRIBA.....	41
Yorqin Xudoyberdiev	
BIZNES SUBYEKTLARINING EKSPORT FAOLIYATINI MOLİYALASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY OMILLARI	45
Karamatdinova Aysawle Paraxatovna	
YOSHLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PDCA TAMOIYILIGA ASOSLANGAN 7 BOSQICHLI TAKOMILLASHTIRILGAN TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI	53
Xojiyev Ma'murjon Muxsinjon o'g'li	

YOSHLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PDCA TAMOYILIGA ASOSLANGAN 7 BOSQICHLI TAKOMILLASHTIRILGAN TASHKILIY- IQTISODIY MEXANIZMI

Xojiyev Ma'murjon Muxsinjon o'g'li

Guliston davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

ORCID: 0009-0009-5471-642X

mamik07@mail.ru

Abstract. This article examines an improved organizational and economic mechanism for the development of youth entrepreneurship. The relevance of the study is determined by the growing opportunities to further strengthen the integration of diagnosis, financial and institutional support, monitoring, and adaptive management within the state support system for youth entrepreneurship. The purpose of the study is to develop a seven-stage management algorithm based on the PDCA principle and systematize it within the classical structure of an organizational and economic mechanism. The study employed the classical method of analyzing organizational and economic mechanisms, the PDCA management philosophy, and modelling methods. The proposed mechanism was developed on the basis of an eight-element structure comprising the subject, object, objectives, principles, methods, instruments, organizational support, and legal support. It was further supplemented by a differentiated instrument-selection mechanism based on segmentation according to the YSASI value. According to the author's calculations, implementing the mechanism could increase employment by 40%, business survival by 29.2%, and resource-use efficiency by 34.4%. The proposed mechanism contributes to improving the continuity, targeting, flexibility, and effectiveness of youth entrepreneurship support. The findings have practical significance for government bodies and the Youth Affairs Agency of the Republic of Uzbekistan.

Keywords: youth entrepreneurship, organizational and economic mechanism, PDCA management cycle, continuity, segmentation, adaptive management.

Annotatsiya. Maqolada yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishning takomillashtirilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi tadqiq etilgan. Tadqiqotning dolzarbligi yoshlar tadbirkorligini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimida diagnostika, moliyaviy va institutsional ko'mak, monitoring hamda adaptiv boshqaruv bosqichlarini yanada samarali integratsiyalash imkoniyatlari bilan belgilanadi. Tadqiqotning maqsadi PDCA tamoyiliga asoslangan yetti bosqichli boshqaruv algoritmini ishlab chiqish va uni klassik tashkiliy-iqtisodiy mexanizm tuzilmasi asosida tizimlashtirishdan iborat. Tadqiqotda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni tahlil qilishning klassik usuli, PDCA boshqaruv falsafasi va modellashtirish usullaridan foydalanildi. Taklif etilgan mexanizm subyekt, obyekt, maqsad, tamoyillar, metodlar, vositalar, tashkiliy ta'minot va huquqiy ta'minotni qamrab oluvchi sakkiz elementli tuzilma asosida ishlab chiqildi. Shuningdek, u YSASI qiymatiga asoslangan segmentatsiya orqali differensial vositalarni tanlash mexanizmi bilan boyitildi. Muallif hisob-kitoblariga ko'ra, mexanizmni joriy etish bandlik ko'rsatkichini 40 foizga, biznesning yashovchanligini 29,2 foizga va resurslardan foydalanish samaradorligini 34,4 foizga oshirishi mumkin. Taklif etilgan mexanizm yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlashning uzluksizligi, manzilliligi, moslashuvchanligi va natijadorligini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari davlat organlari va O'zbekiston Respublikasi Yoshlar ishlari agentligi uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: yoshlar tadbirkorligi, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm, PDCA boshqaruv sikli, uzluksizlik, segmentatsiya, adaptiv boshqaruv.

Аннотация. В статье исследован усовершенствованный организационно-экономический механизм развития молодёжного предпринимательства. Актуальность исследования определяется расширяющимися возможностями дальнейшей эффективной интеграции этапов диагностики, финансовой и институциональной поддержки, мониторинга и адаптивного управления в системе государственной поддержки молодёжного предпринимательства. Цель исследования заключается в разработке семиэтапного алгоритма управления на основе принципа PDCA и его систематизации в рамках классической структуры организационно-экономического механизма. В исследовании использованы классический метод анализа организационно-экономических механизмов, философия управления PDCA и методы моделирования. Предлагаемый механизм разработан на основе восьмизадаче-элементной структуры, включающей субъект, объект, цель, принципы, методы, инструменты,

организационное и правовое обеспечение. Кроме того, он дополнен механизмом дифференцированного выбора инструментов посредством сегментации по значению YSASI. Согласно расчётам автора, внедрение механизма может повысить уровень занятости на 40 %, выживаемость бизнеса — на 29,2 %, а эффективность использования ресурсов — на 34,4 %. Предлагаемый механизм способствует повышению непрерывности, адресности, гибкости и результативности поддержки молодёжного предпринимательства. Результаты исследования имеют практическое значение для государственных органов и Агентства по делам молодёжи Республики Узбекистан.

Ключевые слова: молодёжное предпринимательство, организационно-экономический механизм, цикл управления PDCA, непрерывность, сегментация, адаптивное управление.

KIRISH

Davlat tomonidan tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash siyosatining iqtisodiy samaradorligi ko'p jihatdan uning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi qanday tuzilganligiga bog'liq. Mexanizm deganda, odatda, muayyan iqtisodiy maqsadga erishishga xizmat qiluvchi subyektlar, obyektlar, tamoyillar, metodlar va vositalarning o'zaro bog'liq tizimi tushuniladi. O'zbekistonda yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash borasida so'nggi yillarda sezilarli institutsional va moliyaviy islohotlar amalga oshirildi. Mazkur qo'llab-quvvatlash tizimida diagnostika, moliyalashtirish, monitoring va adaptiv boshqaruv bosqichlari o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni yanada mustahkamlash imkoniyatlari mavjudligi mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

Amaldagi amaliyotda yosh tadbirkorning arizasi ko'rib chiqilib, tegishli moliyaviy resurs ajratiladi va loyiha faoliyati monitoring qilinadi. Ushbu jarayonni yanada takomillashtirish orqali monitoringning uzluksizligini ta'minlash, ajratilgan resurslarning iqtisodiy natijaga aylanishini tizimli kuzatib borish, qo'shimcha ko'makka ehtiyoj sezayotgan loyihalarni erta aniqlash hamda ularga o'z vaqtida tegishli maslahat va amaliy yordam ko'rsatish imkoniyatlari kengayadi.

Tadqiqot obyekti — O'zbekiston Respublikasida yoshlar tadbirkorligini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash jarayoni, jumladan, diagnostika, moliyalashtirish, monitoring va nazorat bosqichlari.

Tadqiqot predmeti — qo'llab-quvvatlash jarayonining uzluksizligini ta'minlash, resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish hamda boshqaruv qarorlarini natijadorlik mezonlari asosida qabul qilish bilan bog'liq tashkiliy-iqtisodiy munosabatlar.

Tadqiqotning maqsadi — yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishda diagnostika, qo'llab-quvvatlash, monitoring va adaptiv boshqaruv bosqichlarini o'zaro bog'lovchi, PDCA tamoyiliga asoslangan yetti bosqichli boshqaruv algoritmini ishlab chiqish hamda uning amaliy iqtisodiy samaradorligini asoslab berishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: birinchidan, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm nazariyasi va PDCA boshqaruv falsafasiga oid xorijiy hamda mahalliy adabiyotlarni tahlil qilish; ikkinchidan, mexanizmning klassik tarkibiy elementlarini aniqlash va tizimlashtirish; uchinchidan, PDCA tamoyiliga asoslangan yetti bosqichli boshqaruv algoritmini har bir bosqichning aniq vositasi va natijaviy ko'rsatkichi bilan ishlab chiqish; to'rtinchidan, YSASI qiymatiga asoslangan segmentatsiya orqali differensial vositalarni tanlash mexanizmini shakllantirish; beshinchidan, mexanizmning kutilayotgan iqtisodiy samaradorligini modellashirish asosida baholash.

Maqola quyidagi tuzilishga ega: ikkinchi bo'limda mavzuga oid adabiyotlar sharhi keltirilgan; uchinchi bo'limda tadqiqot metodologiyasi bayon etilgan; to'rtinchi bo'limda mexanizmning amaliy tahlili rasm va jadvallar orqali yoritilgan; beshinchi bo'limda xulosa va takliflar keltirilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tashkiliy-iqtisodiy mexanizm nazariyasi institutsional iqtisodiyot fanining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Duglas Nort institutlarni "o'yin qoidalari" sifatida ta'riflab, iqtisodiy mexanizmlarning samaradorligi ko'p jihatdan ularning tuzilishi va qoidalarining izchilligiga bog'liqligini asoslab bergan [1]. Institutsional iqtisodiyot nazariyasiga ko'ra, har qanday tashkiliy-iqtisodiy mexanizm subyekt, obyekt, maqsad, tamoyillar, metodlar va vositalarning o'zaro bog'liq tizimidan iborat bo'lishi lozim.

Boshqaruv sifati nazariyasi sohasida Uilyam Deming tomonidan ishlab chiqilgan PDCA — Plan–Do–Check–Act sikli dastlab sanoat korxonalarida mahsulot sifatini uzluksiz takomillashtirish uchun qo'llanilgan bo'lsa-da, keyinchalik davlat boshqaruvi va ijtimoiy dasturlarni boshqarish sohalariga ham tatbiq etilgan [2]. Jozef Juran sifatni boshqarish trilogiyasi orqali ushbu g'oyani yanada rivojlantirib, uzluksiz takomillashtirish siklini institutsional dasturlarga moslashtirish mumkinligini ko'rsatgan [3].

Natijaga yo'naltirilgan boshqaruv — Results-Based Management nazariyasi doirasida Jodi Kusek va Rey Rist davlat dasturlarining samaradorligini nafaqat ularga ajratilgan resurslar, balki erishilgan va o'lchanadigan natijalar orqali baholash zarurligini asoslab berganlar [4]. OECD tomonidan ishlab chiqilgan davlat dasturlarini

boshqarishga oid uslubiy qo'llanmalarda ham davlat ko'magini bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan hamda monitoring natijalari asosida muntazam takomillashtiriladigan tizim sifatida tashkil etish tavsiya etiladi [5].

Segmentatsiya va differensial yondashuv nazariyasi nuqtayi nazaridan Maykl Porter tadbirkorlik subyektlari rivojlanishning turli bosqichlarida o'ziga xos qo'llab-quvvatlash strategiyalariga ehtiyoj sezishini asoslab bergan [6]. Skott Sheyn esa tadbirkorlik imkoniyatlaridan foydalanish jarayoni individual xususiyatlarga bog'liqligini ko'rsatib, qo'llab-quvvatlash vositalarini tadbirkorlarning ehtiyojlari va rivojlanish darajasiga muvofiq differensial tarzda tanlash maqsadga muvofiqligini ta'kidlagan [7].

Mahalliy iqtisodchilar orasida N.G. Muminov va hammualliflari kichik tadbirkorlik subyektlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning tashkiliy-huquqiy mexanizmlarini tahlil qilib, monitoring va nazorat funksiyalarini yanada rivojlantirish orqali tizim samaradorligini oshirish imkoniyatlarini ko'rsatganlar [8]. B.M. Akramov innovatsion mexanizmlarni joriy etishning tashkiliy-iqtisodiy asoslarini o'rganib, mexanizmning barqaror ishlashi uchun uzluksiz monitoring va qayta aloqa tizimini shakllantirish zarurligini ta'kidlagan [9].

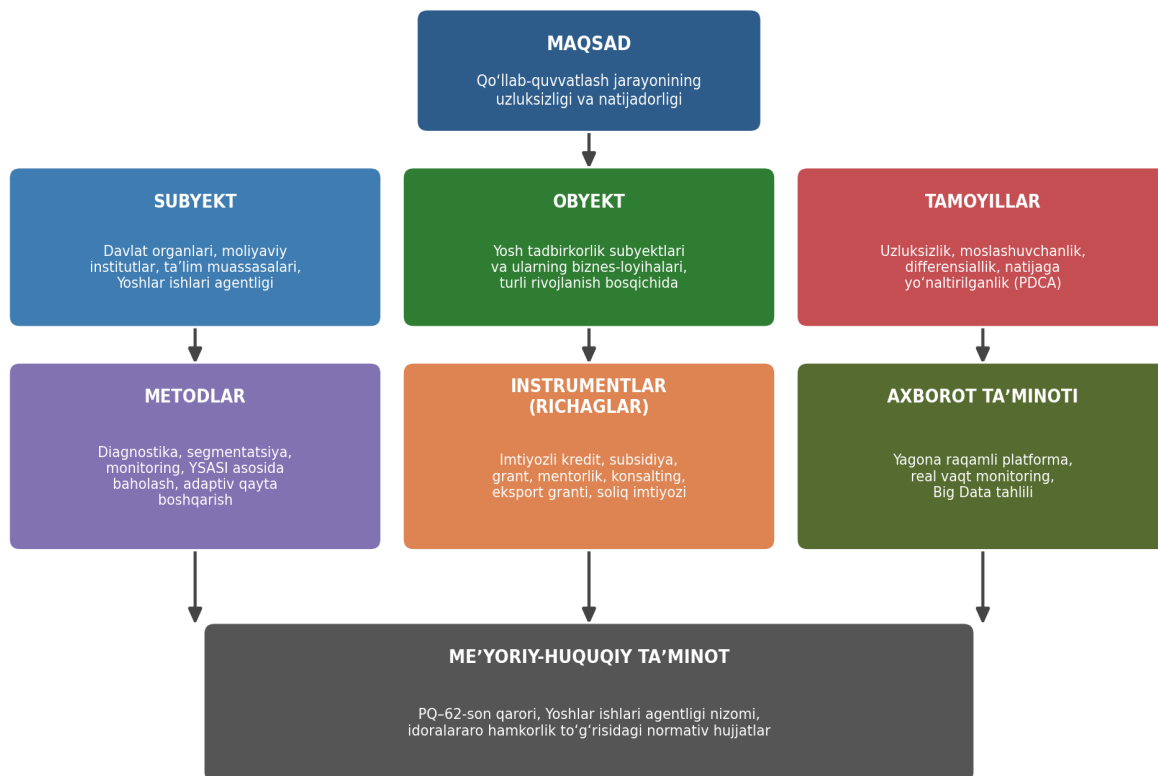
Yuqoridagi tahlildan ko'rinadiki, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm nazariyasi, PDCA falsafasi va natijaga yo'naltirilgan boshqaruv nazariyasi alohida yo'nalishlar sifatida yetarlicha rivojlangan. Shu bilan birga, yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash sohasida diagnostika, qo'llab-quvvatlash, monitoring va adaptiv boshqaruv bosqichlarini birlashtiruvchi, aniq bosqichlar, vositalar hamda segmentatsiyaga asoslangan qaror qabul qilish qoidalarini qamrab oluvchi amaliy mexanizmlarni yanada rivojlantirish imkoniyati mavjud. Muallif yondashuvining o'ziga xos jihati aynan ushbu to'rt bosqichni klassik tashkiliy-iqtisodiy mexanizm tuzilmasi doirasida yagona amaliy algoritmgacha birlashtirishdan iborat bo'lib, bu tadqiqotning ilmiy yangiligini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni tahlil qilishning klassik uslubiga, PDCA falsafasiga hamda modellashtirish usuliga asoslanadi. Klassik uslub orqali mexanizmning tarkibiy tuzilmasi aniqlandi (1-rasm); PDCA falsafasi asosida ushbu tuzilmaning amaliy yadrosi — yetti bosqichli algoritm ishlab chiqildi (2-rasm); modellashtirish usuli esa mexanizmning kutilayotgan iqtisodiy samaradorligini o'nta shartli tadbirkorlik subyekti misolida sinovdan o'tkazish imkonini berdi (3-jadval). Mazkur metodologik yondashuvlarni tizimlashtirish va maqola matnini tayyorlash jarayonida sun'iy intellekt vositalaridan cheklangan darajada, ya'ni 10 foizgacha foydalanildi.

Institutsional iqtisodiyot nazariyasiga muvofiq, taklif etilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizm quyidagi tarkibiy elementlardan iborat (1-jadval): maqsad — qo'llab-quvvatlash jarayonining uzluksizligi va natijadorligini ta'minlash; subyektlar — davlat organlari, moliyaviy institutlar, ta'lim muassasalari va Yoshlar ishlari agentligi; obyekt — rivojlanishning turli bosqichlaridagi yosh tadbirkorlik subyektlari va ularning biznes loyihalari; tamoyillar — uzluksizlik, moslashuvchanlik, differensiallik va natijaga yo'naltirilganlik; metodlar — diagnostika, segmentatsiya, monitoring va YSASI asosida baholash; vositalar — imtiyozli kreditlar, subsidiyalar, grantlar, mentorlik, konsalting, eksport grantlari va soliq imtiyozlari; axborot ta'minoti — yagona raqamli platforma va real vaqt rejimidagi monitoring; me'yoriy-huquqiy ta'minot — tegishli qonunchilik hujjatlari va idoraviy nizomlar.

1-diagramma. Yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishning takomillashtirilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi tarkibiy tuzilmasi

1-rasm. Yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishning takomillashtirilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi tarkibiy tuzilmasi

Mexanizmning amaliy yadrosini PDCA tamoyiliga asoslangan yetti bosqichli boshqaruv algoritmi tashkil etadi (2-rasm, 2-jadval). **Plan** fazasida diyagnostika (1-bosqich) orqali yosh tadbirkorning salohiyati va ehtiyojlari tahlil qilinib, diyagnostika hisoboti shakllantiriladi. So'ngra segmentatsiya (2-bosqich) orqali tadbirkorlar rivojlanish darajasiga ko'ra guruhlariga ajratiladi.

Do fazasida individual qo'llab-quvvatlash (3-bosqich) amalga oshiriladi. **Check** fazasi monitoring (4-bosqich) va YSASI asosida baholash (5-bosqich) jarayonlarini qamrab oladi. **Act** fazasida esa adaptiv qayta boshqarish (6-bosqich) orqali qo'llab-quvvatlash vositalari qayta moslashtiriladi. Barqaror rivojlanish (7-bosqich) bosqichida erishilgan natijalar mustahkamlanib, navbatdagi diyagnostika sikli uchun asos yaratiladi.

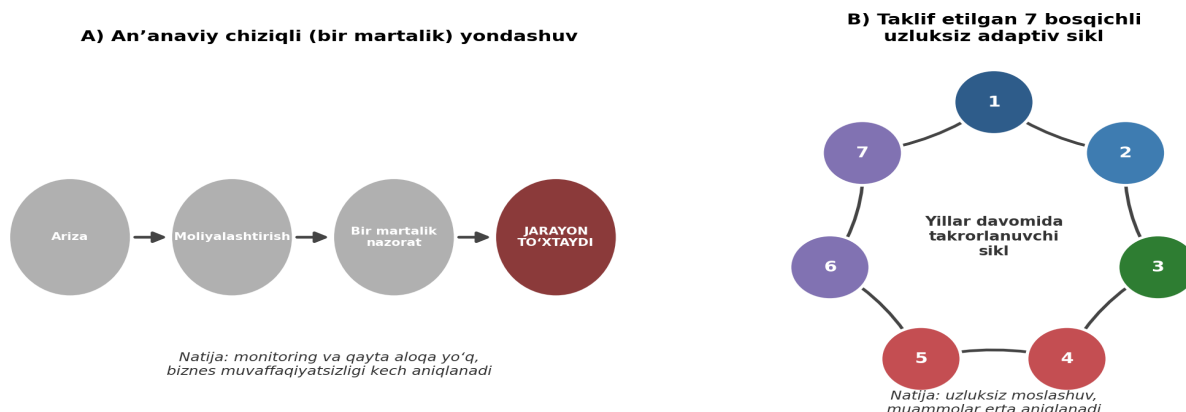
2-diagramma. PDCA tamoyiliga asoslangan 7 bosqichli tashkiliy-iqtisodiy mexanizmning bosqichlar va natijaviy ko'rsatkichlar bo'yicha tarkibi

2-rasm. PDCA tamoyiliga asoslangan yetti bosqichli tashkiliy-iqtisodiy mexanizmning bosqichlar va natijaviy ko'rsatkichlar bo'yicha tarkibi

Mexanizmning eng muhim uslubiy jihati shundaki, unda 7-bosqichdan 1-bosqichga uzluksiz qayta aloqa mexanizmi amal qiladi. Bu xususiyat uni “ariza — moliyalashtirish — bir martalik nazorat” shaklidagi an'anaviy chiziqli zanjirdan farqlaydi (3-rasm). An'anaviy yondashuvda jarayon nazorat bosqichidan so'ng yakunlansa, taklif etilgan mexanizmda erishilgan natijalar navbatdagi diagnostika bosqichiga asos bo'lib xizmat qiladi. Natijada qo'llab-quvvatlash jarayoni muntazam ravishda takrorlanib, uzluksiz takomillashib boruvchi boshqaruv sikliga aylanadi.

3-diagramma. Qo'llab-quvvatlash jarayonining uzluksizligi bo'yicha an'anaviy va taklif etilgan yondashuvlarning qiyosi

3-rasm. Qo'llab-quvvatlash jarayonining uzluksizligi bo'yicha an'anaviy va taklif etilgan yondashuvlarning qiyosiy tahlili

Mexanizmning differensial boshqaruv imkoniyati YSASI qiymatiga asoslangan segmentatsiya orqali ta'minlanadi (4-rasm). YSASI qiymati 0,50 dan past bo'lgan quyi segmentdagi subyektlar uchun diagnostikani takrorlash, mentorlik xizmatlarini ko'rsatish va biznes-rejani qayta ko'rib chiqish tavsiya etiladi. YSASI qiymati 0,50 dan 0,80 gacha bo'lgan o'rta segmentdagi subyektlar uchun konsalting xizmatlari ko'rsatish va biznes-rejani kengaytirish choralari qo'llaniladi. YSASI qiymati 0,80 dan yuqori bo'lgan yuqori segmentdagi subyektlar uchun esa eksport dasturlari, investitsiya loyihalari va innovatsion grantlar ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilanadi.

4-diagramma. YSASI qiymatiga asoslangan segmentatsiya va differensial instrument tanlash matritsasi

4-rasm. YSASI qiymatiga asoslangan segmentatsiya va differensial instrument tanlash matritsasi¹

Mexanizmning iqtisodiy samaradorligini baholash uchun ilgari ishlab chiqilgan quyidagi koeffitsiyentdan foydalanildi:

$$Es = (\Delta Vt - Rt) / Rt,$$

bu yerda ΔVt — mexanizmni joriy etish natijasida yaratilgan qo'shimcha iqtisodiy qiymat, Rt esa davlat tomonidan ajratilgan moliyaviy resurslar hajmini anglatadi.

Mexanizmning modelashtirilgan amaliy sinovi o'nta shartli tadbirkorlik subyekti misolida amalga oshirildi. Bunda bandlik, biznesning yashovchanligi, eksport salohiyati, soliq tushumlari va resurslardan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlarining mexanizm joriy etilishidan oldingi va keyingi qiymatlari o'zaro taqqoslandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ishlab chiqilgan mexanizmning amaliy jihatdan asoslanganligini ko'rsatish maqsadida tahlil uch bosqichda

1 Muallif ishlanmasi

amalga oshirildi. Birinchidan, mexanizmning tarkibiy elementlari jadval ko'rinishida tizimlashtirildi. Ikkinchidan, yetti bosqichli algoritmnining har bir bosqichi tegishli PDCA fazasi, qo'llaniladigan vosita va qaror qabul qilish qoidasi bilan bog'langan holda tavsiflandi. Uchinchidan, mexanizmning modellashirilgan iqtisodiy samaradorligi bazaviy holat va mexanizm joriy etilgandan keyingi holat bo'yicha o'zaro taqqoslandi.

1-jadval

Takomillashtirilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmning tarkibiy elementlari

Tarkibiy element	Mazmuni
Maqsad	Qo'llab-quvvatlash jarayonining uzluksizligi va natijadorligini ta'minlash
Subyekt	Davlat organlari, moliyaviy institutlar, ta'lim muassasalari, Yoshlar ishlari agentligi
Obyekt	Turli rivojlanish bosqichidagi yosh tadbirkorlik subyektlari va biznes-loyihalari
Tamoyillar	Uzluksizlik, moslashuvchanlik, differensiallik, natijaga yo'naltirilganlik (PDCA)
Metodlar	Diagnostika, segmentatsiya, monitoring, YSASI asosida baholash, adaptiv qayta boshqarish
Instrumentlar (richaglar)	Imtiyozli kredit, subsidiya, grant, mentorlik, konsalting, eksport granti, soliq imtiyozlari
Axborot ta'minoti	Yagona raqamli platforma, real vaqt monitoringi, Big Data tahlili
Me'yoriy-huquqiy ta'minot	PQ-62-son qarori, Yoshlar ishlari agentligi nizomi, idoralararo hamkorlik hujjatlari

1-jadvalda keltirilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, taklif etilgan mexanizm klassik tashkiliy-iqtisodiy mexanizm nazariyasining barcha zarur tarkibiy elementlarini o'z ichiga oladi (1-rasm). Bu esa uni nafaqat konseptual, balki amaliy jihatdan ham mukammal mexanizm sifatida tavsiflash imkonini beradi.

2-jadval

PDCA tamoyiliga asoslangan yetti bosqichli boshqaruv algoritmining tarkibi

Bosqich	PDCA fazasi	Asosiy instrument	Qaror qabul qilish qoidasi	Natijaviy ko'rsatkich
1. Diagnostika	Plan	Diagnostika so'rovnomasi, ekspert baholash	Salohiyat va ehtiyoj aniqlanadi	Diagnostika hisoboti
2. Segmentatsiya	Plan	YSASI dastlabki qiymati	Segment chegaralari (0,50; 0,80) bo'yicha guruhlash	Segment profili
3. Individual qo'llab-quvvatlash	Do	Kredit, subsidiya, mentorlik	Segmentga mos instrument tanlanadi	Ajratilgan resurs hajmi
4. Monitoring	Check	Raqamli platforma, KPI kuzatuv	Belgilangan davriylikda ma'lumot yig'iladi	Monitoring bazasi
5. YSASI asosida baholash	Check	$YSASI = \alpha RI + (1-\alpha) NI$ formulasi	Yangi YSASI qiymati hisoblanadi	YSASI qiymati
6. Adaptiv qayta boshqarish	Act	Segmentni qayta belgilash	YSASI o'zgarishiga qarab instrument yangilanadi	Yangilangan qo'llab-quvvatlash rejasi
7. Barqaror rivojlanish	Act	Yakuniy monitoring hisoboti	Natijalar mustahkamlanadi, yangi sikl boshlanadi	Barqaror iqtisodiy ko'rsatkichlar

2-jadval va 2-rasmda keltirilgan yetti bosqichli algoritmnin tahlili shuni ko'rsatadiki, har bir bosqich aniq vosita, qaror qabul qilish qoidasi va natijaviy ko'rsatkichga ega. Bu, birinchidan, mexanizmni amaliyotga bevosita tatbiq etish imkonini bersa, ikkinchidan, har bir bosqichning bajarilish sifatini alohida nazorat qilish imkoniyatini yaratadi.

3-jadval**Mexanizmning modellashtirilgan iqtisodiy samaradorligi (bazaviy va joriy etilgandan keyingi holat)²**

Ko'rsatkich	Baza holat	Mexanizm joriy etilgandan keyin	Nisbiy o'sish, %
Bir tadbirkor tomonidan yaratilgan o'rtacha ish o'rni, ta	10	14	+40,0
Biznesning yashovchanlik darajasi, %	65	84	+29,2
Eksport salohiyati indeksi (shartli birlik)	100	132	+32,0
Soliq tushumi indeksi (shartli birlik)	100	121	+21,0
RI — resurslar samaradorligi indeksi	0,61	0,82	+34,4
YSASI — integral indeks	0,58	0,84	+44,8

3-jadvalda keltirilgan modellashtirish natijalari yetti bosqichli mexanizmning iqtisodiy samaradorligini ko'rsatadi. Unga ko'ra, bandlik ko'rsatkichi 40 foizga, biznesning yashovchanligi 29,2 foizga, eksport salohiyati 32 foizga, soliq tushumlari 21 foizga, resurslardan foydalanish samaradorligi indeksi — RI 34,4 foizga hamda YSASI integral indeksi 44,8 foizga oshishi mumkin. Bunday o'sish, birinchi navbatda, mexanizmning uzluksiz monitoring va adaptiv qayta boshqarish bosqichlari orqali muammolarni erta aniqlash hamda tegishli choralarni o'z vaqtida belgilash imkoniyati bilan izohlanadi. Bu xususiyat 3-rasmda tasvirlangan an'anaviy nazorat yondashuvini uzluksiz va natijaga yo'naltirilgan boshqaruv mexanizmi bilan yanada takomillashtirish imkonini beradi.

4-rasmda keltirilgan segmentatsiya matritsasi mexanizmning amaliy qo'llanilishini yanada aniqroq ko'rsatadi. Quyi segmentdagi tadbirkorlarga qo'shimcha moliyaviy resurs ajratish bilan bir qatorda, mavjud muammolarni bartaraf etishga qaratilgan mentorlik va maslahat xizmatlarini ko'rsatish, yuqori segmentdagi tadbirkorlarga esa eksport hamda investitsiya vositalarini taqdim etish davlat resurslaridan foydalanishning iqtisodiy qaytimini maksimal darajada oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Taklif etilgan mexanizmni xalqaro tajriba bilan taqqoslash uning Yaponiyaning Kaizen falsafasi hamda Germaniyaning tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash dasturlarida qo'llaniladigan uzluksiz takomillashtirish tamoyillari bilan metodologik jihatdan yaqin ekanligini ko'rsatadi. Mazkur xalqaro yondashuvlarda uzluksiz monitoring va takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilgan bo'lsa, taklif etilayotgan mexanizmning o'ziga xos jihati barcha bosqichlarni yagona integral indeks asosida o'zaro bog'lashdan iborat.

Mexanizmni amaliyotga samarali joriy etishda ayrim muhim tashkiliy shartlarni hisobga olish maqsadga muvofiq. Jumladan, yetti bosqichli algoritmi to'liq amalga oshirish uchun tegishli institutsional salohiyatni rivojlantirish, segmentatsiya chegaralarini — 0,50 va 0,80 qiymatlarini real statistik ma'lumotlar asosida aniqlashtirish hamda mexanizmning uzluksiz ishlashini ta'minlaydigan barqaror moliyalashtirish manbalarini shakllantirish zarur.

O'tkazilgan tadqiqot natijasida yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishning PDCA tamoyiliga asoslangan yetti bosqichli takomillashtirilgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi ishlab chiqildi. Mexanizmning ilmiy yangiligi diagnostika, qo'llab-quvvatlash, monitoring va adaptiv boshqaruv bosqichlarini klassik tashkiliy-iqtisodiy mexanizm tuzilmasi doirasida yagona amaliy algoritimga birlashtirishda namoyon bo'ladi. Modellashtirish natijalari mexanizmning yuqori iqtisodiy samaradorlik salohiyatiga ega ekanligini ko'rsatdi. Unga ko'ra, bandlik ko'rsatkichi 40 foizga, resurslardan foydalanish samaradorligi 34,4 foizga, YSASI integral indeksi esa 44,8 foizga oshishi mumkin.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqildi:

O'zbekiston Respublikasi Yoshlar ishlari agentligida yetti bosqichli algoritmi ichki boshqaruv reglamentiga pilot loyiha sifatida joriy etish maqsadga muvofiq.

Segmentatsiya chegaralarini real statistik ma'lumotlar asosida aniqlashtirish va ilmiy jihatdan asoslash uchun maxsus empirik tadqiqot o'tkazish tavsiya etiladi.

Mexanizmning monitoring va adaptiv qayta boshqarish bosqichlarini uzluksiz amalga oshirish uchun zarur institutsional salohiyatni mustahkamlash hamda barqaror moliyaviy manbalarni shakllantirish lozim.

Keyingi tadqiqotlarda taklif etilgan mexanizmni pilot hududda real ma'lumotlar asosida sinovdan o'tkazish, uning iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligini amaliy jihatdan baholash maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. North D.C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
2. Deming W.E. *Out of the Crisis*. – Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study, 1986. – 507 p.
3. Juran J.M. *Juran on Quality by Design: The New Steps for Planning Quality into Goods and Services*. – New York: Free Press, 1992. – 538 p.
4. Kusek J.Z., Rist R.C. *Ten Steps to a Results-Based Monitoring and Evaluation System: A Handbook for Development Practitioners*. – Washington, DC: World Bank, 2004.
5. OECD. *Better Criteria for Better Evaluation: Revised Evaluation Criteria Definitions and Principles for Use*. – Paris: OECD Publishing, 2019. – DOI: 10.1787/15a9c26b-en.
6. Porter M.E. *The Competitive Advantage of Nations*. – New York: Free Press, 1990.
7. Shane S. *A General Theory of Entrepreneurship: The Individual–Opportunity Nexus*. – Cheltenham; Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, 2003.
8. *Регулирование деятельности субъектов малого предпринимательства в начале XXI века: мировой опыт: международная коллективная монография*. – Томск: Издательский дом Томского государственного университета, 2020. – 332 с.
9. Akramov B.M. *Agroinnovatsiyalar va ularni joriy etish mexanizmlari*. – Toshkent: Fan, 2020.
10. Schumpeter J.A. *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1934.
11. Audretsch D.B. Entrepreneurship capital and economic growth // *Oxford Review of Economic Policy*. – 2007. – Vol. 23, No. 1. – P. 63–78. – DOI: 10.1093/oxrep/grm001.
12. Global Entrepreneurship Monitor. *Global Entrepreneurship Monitor 2023/2024 Global Report: 25 Years and Growing* [Elektron resurs]. – London: Global Entrepreneurship Research Association, 2024. – URL: <https://www.gemconsortium.org/report/global-entrepreneurship-monitor-gem-20232024-global-report-25-years-and-growing> (murojaat sanasi: 05.08.2026).
13. International Labour Organization. *Global Employment Trends for Youth 2022: Investing in Transforming Futures for Young People*. – Geneva: International Labour Office, 2022. – 297 p. – DOI: 10.54394/QSMU1809.
14. World Bank. *Business Enabling Environment: Concept Note* [Elektron resurs]. – Washington, DC: World Bank Group, 2022. – URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/2250b12dfe798507f7b42064378cc616-0540012022/original/BEE-Concept-Note-December-2022.pdf> (murojaat sanasi: 05.08.2026).
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 14-fevraldagi PQ-62-son "Yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish va bandligini ta'minlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori [Elektron resurs]. – URL: <https://lex.uz/uz/docs/-7387025> (murojaat sanasi: 05.08.2026).
16. O'zbekiston Respublikasi Yoshlar ishlari agentligi. *Yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash dasturlari va amalga oshirilgan tadbirlar bo'yicha ma'lumotlar: idoraviy statistik materiallar*. – Toshkent, 2026.
17. KfW Research. *KfW SME Panel 2023* [Elektron resurs]. – Frankfurt am Main: KfW Bankengruppe, 2023. – URL: <https://www.kfw.de/PDF/Download-Center/Konzernthemen/Research/PDF-Dokumente-KfW-Mittelstandspanel/PDF-Dateien-Mittelstandspanel-%28EN%29/KfW-SME-Panel-2023.pdf> (murojaat sanasi: 05.08.2026).
18. Etzkowitz H., Leydesdorff L. The dynamics of innovation: From national systems and "Mode 2" to a Triple Helix of university–industry–government relations // *Research Policy*. – 2000. – Vol. 29, No. 2. – P. 109–123. – DOI: 10.1016/S0048-7333(99)00055-4.
19. Nambisan S. Digital entrepreneurship: Toward a digital technology perspective of entrepreneurship // *Entrepreneurship Theory and Practice*. – 2017. – Vol. 41, No. 6. – P. 1029–1055. – DOI: 10.1111/etap.12254.
20. OECD, European Commission. *The Missing Entrepreneurs 2021: Policies for Inclusive Entrepreneurship and Self-Employment*. – Paris: OECD Publishing, 2021. – 327 p. – DOI: 10.1787/71b7a9bb-en.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100